

การดำเนินงานพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา เทศบาลตำบลดงสมบุญ
อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์*
Community Development Practices: A Case Study of Dongsomboon
Subdistrict Municipality, Tha Khantho District, Kalasin Province

ชานนท์ อภิวัฒน์กุล, เอกพจน์ คงกระเรียน
Chanon Apiwattanakun, Ekaphot Congkrarian
มหาวิทยาลัยรังสิต
RANGSIT UNIVERSITY
E mail: chanona526@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลดงสมบุญ อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 2) เพื่อศึกษากระบวนการและองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลตำบลดงสมบุญ อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 คน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนเทศบาลตำบลดงสมบุญ 3 คน ตัวแทนพัฒนาชุมชน 3 คน ผู้นำชุมชน 3 คน และชาวบ้านในชุมชน 3 คน ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและกระบวนการที่ทำให้เทศบาลตำบลดงสมบุญ เกิดความเข้มแข็ง เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน เปิดโอกาสให้เสนอแนวทางพัฒนาชุมชน มีผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่โปร่งใส โครงสร้างการบริหารงานที่เปิดเผยมูลข้อมูลด้านงบประมาณ มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้มแข็งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่องถิ่น มีระบบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชนที่ดี สามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ มีสุขภาพดี และยั่งยืนสำหรับสมาชิกในชุมชนได้ ซึ่งนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 2) การพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลดงสมบุญต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนทุกคน กระบวนการชุมชนจึงเป็นเสมือนแผนที่นำทาง ที่ช่วยให้ชุมชนก้าวไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างมั่นคง ซึ่งกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ชุมชน; การพัฒนาชุมชน; ชุมชนเข้มแข็ง; องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

ABSTRACT

The objectives of this research are: (1) to examine the operational approaches to community development implemented by Dongsomboon Subdistrict Municipality, and (2) to study the processes and components of strong community development within the municipality. Data were collected through in-depth interviews with 12 key informants, including 3 representatives from the municipality, 3 community development officers, 3 community leaders, and 3 local residents. Content analysis was employed to analyze the data, with the aim

* Received August 4, 2025; Revised September 8, 2025; Accepted September 17, 2025

of identifying patterns, processes, and critical elements contributing to successful and sustainable community development.

The research findings revealed that: (1) The key components and processes contributing to the strength of Dongsomboon Subdistrict Municipality include active public participation, which allows community members to propose development initiatives. Transparent leadership and accountable municipal officials, along with a management structure that discloses budgetary information, foster trust and engagement. The community also possesses strong social and cultural capital, preserves local traditions, and maintains effective systems for environmental and public health management. These factors collectively create a livable, healthy, and sustainable environment, leading to an improved quality of life and long-term development. (2) Community development in Dongsomboon Subdistrict Municipality requires the collective effort and unity of all community members. The community development process serves as a strategic roadmap that guides the municipality toward sustainable growth. Such a participatory and inclusive approach is essential for building a resilient and efficient community.

Keywords: Community; Community Development; Strong Community; Components of a Strong Community

บทนำ

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 7 ซึ่งมุ่งสู่การเป็นประเทศที่ทันสมัย อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคมีความเจริญก้าวหน้า อัตราการรู้หนังสือของประชาชนเพิ่มสูงขึ้น การศึกษาขยายตัวอย่างทั่วถึง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางอุตสาหกรรมและการเกษตรเพื่อการค้า รวมถึงการขยายตัวของรัฐเข้าสู่พื้นที่ชนบท ได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อชุมชนในชนบท ทั้งในแง่ของความอ่อนแอทางสังคมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนา ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน และการกระจายโอกาสสู่ภูมิภาค

แนวคิดเรื่อง "ชุมชนเข้มแข็ง" จึงถูกนำมาเป็นแกนหลักในการพัฒนา โดยเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540–2544) ซึ่งให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมและเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วม การเพิ่มบทบาทของภาครัฐในการสนับสนุนองค์กรชุมชน และการผลักดันกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนและเครือข่ายในชนบท ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้รับการสืบสานในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมอาชีพ จัดสวัสดิการชุมชน และขยายเครือข่ายการเรียนรู้อย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) โดยที่ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) นั้น ได้ระบุให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ โดยเน้นการพัฒนาและบริหารจัดการโดยชุมชนเอง การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม การสร้างองค์ความรู้และเจตคติ

ที่ถูกต้อง การพัฒนาเครือข่าย และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าเทียม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางของประเทศไทย มีลักษณะภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ที่สำคัญ และมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ แม้จะเคยเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ยากจนที่สุด แต่จากการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมา ทั้งในด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมและ SME ทำให้กาฬสินธุ์สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ และมีศักยภาพในการเติบโตเพิ่มขึ้น

ข้อมูลปี 2564 แสดงให้เห็นว่า ขนาดเศรษฐกิจของจังหวัดกาฬสินธุ์อยู่ที่ 60,997 ล้านบาท รายได้ต่อหัวประชากรอยู่ที่ 77,397 บาท โดยมีภาคบริการ ภาคเกษตร ภาคการผลิต และภาคการค้าเป็นโครงสร้างหลักของเศรษฐกิจ SMEs ของจังหวัดมีความหลากหลาย โดยเฉพาะการผลิตจากทรัพยากรท้องถิ่น เช่น ผ้าไหมแพรวา ข้าวเหนียวขาว และพุทราบ้านโนน ซึ่งเป็นสินค้าที่ได้รับการรับรองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) (ISAN Insight, 2568)

เทศบาลตำบลดงสมบุญ อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นชุมชนหนึ่งที่มีความโดดเด่นด้านการพัฒนาตนเอง โดยอาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้ได้รับการยกย่องเป็นหมู่บ้านต้นแบบ “อยู่เย็น เป็นสุข” ระดับจังหวัดในปี พ.ศ. 2558 จาก การดำเนินงานของกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มแปรรูปยางพารา กลุ่มน้ายาล้างจาน กลุ่มผักปลอดสาร กลุ่มธนาคารข้าว และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่ล้วนมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลดงสมบุญ โดยมุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบของ “ชุมชนเข้มแข็ง” เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น และนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลดงสมบุญ อำเภอท่าคันโท จังหวัด กาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการและองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลตำบลดงสมบุญ อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับการการดำเนินงานพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา เทศบาลตำบลดงสมบุญ อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ ในประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นดังนี้

1. บริบทเทศบาลตำบลดงสมบุญ อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
2. แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาชุมชน
3. กระบวนการและองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งเทศบาลตำบลดงสมบุญ อำเภอท่าคันโท จังหวัด กาฬสินธุ์

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษา ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากการทบทวนวรรณกรรม เอกสารทางวิชาการ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และจากการสืบค้นข้อมูล จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

2. การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ

เป็นการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวนทั้งสิ้น 12 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

- 1) ตัวแทนเทศบาลตำบลงสมบูรณ์ 3 คน
- 2) ตัวแทนพัฒนาชุมชน 3 คน
- 3) ผู้นำชุมชน 3 คน
- 4) ชาวบ้านในชุมชน 3 คน

โดยทั้ง 4 กลุ่มนี้ ต้องมีความยินดีในการให้สัมภาษณ์ เปิดเผยความคิดเห็น และข้อมูลโดยสมัครใจ และอย่างเต็มที่

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือสำหรับเก็บ รวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อใช้เป็นแนวทางการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล
- 2) สมุดบันทึก เพื่อบันทึกข้อมูลจากการซักถามและการสังเกตประจำวัน
- 3) แฟ้มเก็บข้อมูล เพื่อแยกข้อมูลออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อความเรียบร้อยและนำข้อมูลมาใช้ได้สะดวกรวดเร็ว

4) อุปกรณ์บันทึกภาพและเสียง เพื่อใช้บันทึกเหตุการณ์และกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญที่ผู้วิจัยเห็นว่าสมควรจะบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ในการใช้เครื่องมือดังกล่าว ผู้วิจัยได้สร้างความไว้วางใจ ทำความเข้าใจ และขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้ง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาจากหนังสือ ผลงานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารการประชุม สัมมนาทางวิชาการ รายงานการวิจัย รวมทั้งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ข่าวสาร สื่อมวลชน วารสาร สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง

2) การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ดังนี้

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มี โครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล โดยกำหนดคำถามในประเด็นที่ศึกษาไว้อย่างกว้างๆ เป็นลักษณะ คำถามแบบเปิด (open ended) ซึ่งเป็นแนวทางการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์โดยใช้การซักถาม พูดคุยแบบเป็นกันเองมากที่สุด การซักถามในประเด็นจะมีการปรับเปลี่ยนไปได้ตามสถานการณ์หรือความเหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เข้าถึงความเป็นจริงมากที่สุด ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อจะได้นำข้อมูลไปวิเคราะห์เป็นลำดับถัดไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการการพรรณนาเชิงบรรยายและการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการนำข้อมูลที่ได้ไปสัมภาษณ์ มาทำการถอดเทป โดยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งจะได้นำมาสรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยได้กลับไปทวนสอบข้อมูลบางส่วนกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องของการตีความ

7) การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูล จะอยู่ในลักษณะพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เห็น แนวทางการพัฒนาชุมชน เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล

ผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชน และศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเทศบาลตำบลดงสมบุญ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ซึ่งได้ข้อสรุปสำคัญ 2 ประเด็นหลัก ดังนี้:

วัตถุประสงค์ที่ 1 แนวทางการพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลดงสมบุญ

ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลฯ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนการพัฒนา ทั้งในรูปแบบเวทีประชาคม การประชุมกลุ่มย่อย และกิจกรรมการรับฟังความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างเทศบาลกับประชาชน โครงการพัฒนาที่ดำเนินการครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และสุขภาพ พร้อมทั้งมีการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ส่งผลให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่และมีความยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 กระบวนการและองค์ประกอบของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนดำเนินการผ่าน 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การเสริมสร้างศักยภาพคนในชุมชน เช่น การฝึกอบรมอาชีพและพัฒนาทักษะผู้นำ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อสนับสนุนกิจกรรมและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ และการจัดการชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการวางแผน ดำเนินงาน และประเมินผล

องค์ประกอบสำคัญของชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย

- 1) ผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์และศักยภาพในการประสานงาน
- 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง
- 3) การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
- 4) การพึ่งพาตนเองผ่านแผนพัฒนาที่ชัดเจน

กล่าวโดยสรุปเทศบาลตำบลดงสมบุญสามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อบริบทท้องถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การเสริมสร้างผู้นำ การบูรณาการกับภาคีเครือข่าย และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนและกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลดงสมบูรณ์ โดยผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาในระดับท้องถิ่นที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง ใช้หลักการมีส่วนร่วม การบูรณาการกับภาคีเครือข่าย และการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ซึ่งสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้:

อภิปรายผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลดงสมบูรณ์มีลักษณะเด่นชัดในการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Development) โดยให้ประชาชนมีบทบาทตั้งแต่การเสนอความคิดเห็น การวางแผนร่วม การลงมือดำเนินการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผลโครงการ การมีส่วนร่วมดังกล่าวไม่เพียงแต่สร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของ (Ownership) แต่ยังส่งผลให้เกิดความโปร่งใสและความต่อเนื่องในการพัฒนา ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิณณทัต บณขุนทด (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับโครงการสามารถสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลและติดตามผลลัพธ์ของโครงการ ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน

อีกประเด็นสำคัญคือ การบริหารจัดการที่เน้นการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม แนวทางดังกล่าวสะท้อนแนวคิด Collaborative Governance ของ Ansell & Gash (2008) ซึ่งเน้นให้ภาครัฐและประชาชนร่วมกันออกแบบและบริหารจัดการนโยบาย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การพัฒนาเกิดความสอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ การดำเนินงานพัฒนาของเทศบาลยังสอดคล้องกับงานของ พุทธินันต์ ภาคเจริญ (2565) ที่เสนอการพัฒนาแบบยั่งยืนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 5 มิติ ได้แก่ คน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความร่วมมือ ซึ่งในพื้นที่ศึกษานี้พบว่า เทศบาลได้นำแนวคิดเหล่านี้มาปรับใช้ในกระบวนการจัดทำแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมอาชีพ การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจ และการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

กล่าวโดยสรุป แนวทางของเทศบาลตำบลดงสมบูรณ์จึงไม่ใช่เพียงการดำเนินงานตามกรอบนโยบายจากส่วนกลาง แต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เป็น “เจ้าของการพัฒนา” อย่างแท้จริง ซึ่งสะท้อนถึงการส่งเสริมประชาธิปไตยในระดับฐานรากและการเสริมสร้างขีดความสามารถของท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลดงสมบูรณ์มีความเข้มแข็งที่ตั้งอยู่บนฐานความร่วมมือของภาคประชาชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น โดยอาศัยพลังของทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมทั้งเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม กระบวนการพัฒนาเริ่มจากการทำความเข้าใจบริบท ร่วมกำหนดปัญหาและเป้าหมาย และให้ชุมชนทำหน้าที่ตัดสินใจเป็นแกนกลาง สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการที่ประสานเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ผลลัพธ์ที่ปรากฏอย่างเด่นชัด ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มอาชีพตามฐานทรัพยากรท้องถิ่น การดูแลทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน การก่อรูปกลุ่มออมทรัพย์ และการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วม ซึ่งล้วนเสริมพลังให้ประชาชนพึ่งพาตนเองและรับมือความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง

เมื่อพิจารณาเชิงทฤษฎี การดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับ Empowerment Theory (Zimmerman, 2000) ที่ชี้ว่าการยกระดับศักยภาพทั้งระดับปัจเจก องค์กร และชุมชน จะเพิ่มอำนาจในการตัดสินใจและความสามารถในการจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง การฝึกอบรมอาชีพ การส่งเสริมการเรียนรู้ และการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในพื้นที่ศึกษา จึงทำหน้าที่เป็นกลไกเสริมพลังซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับผลลัพธ์ด้านความยืดหยุ่นและการพึ่งตนของครัวเรือนและชุมชน

ในเวลาเดียวกัน กระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้บ่มเพาะความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันชุมชน ตามแนวคิด Sense of Community ของ McMillan และ Chavis (1986) ผ่านการสร้างเวทีสาธารณะสำหรับการคิดร่วม ทำร่วม และตัดสินใจร่วม ความไว้วางใจ บทบาทร่วม และเป้าหมายร่วมกันจึงเกิดขึ้นเป็นรูปธรรม ทำให้ประชาชนพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมดูแลทรัพยากรสาธารณะ จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน และขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของตนเอง

มิติของทุนทางสังคมในพื้นที่สะท้อนทั้งพลังยึดเหนี่ยวภายใน ที่ทำให้ชุมชนรวมตัวแน่นแฟ้น และพลังเชื่อมโยงภายนอก ที่เปิดช่องทางเข้าถึงทรัพยากร ความรู้ และความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม บทบาทของผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นตัวเร่งเชื่อมประสานสองมิตินี้ ให้ทุนทางสังคมถูกแปลงเป็นขีดความสามารถเชิงพัฒนาได้จริงโดยไม่ทิ้งอัตลักษณ์เดิมของพื้นที่ (กฤษฎา บุญชัย, 2562) หลักคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับการตัดสินใจของชุมชน ทั้งในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน ภายใต้ฐานความรู้และคุณธรรม การใช้ SEP ช่วยลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอก เสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และทำให้การพัฒนาเดินหน้าได้อย่างต่อเนื่องไม่สะดุด เมื่อวางอยู่ภายในกรอบการพัฒนาแบบบูรณาการ ผลที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่เป็นการวางรากฐานระยะยาวของชุมชน

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างข้อค้นพบเชิงประจักษ์กับองค์ความรู้ทางทฤษฎีปรากฏชัดเจนว่า ระดับทุนทางสังคมที่สูงสัมพันธ์เชิงบวกกับความเข้มแข็งของชุมชน ขณะที่การมีส่วนร่วมเชิงโครงสร้างของประชาชนสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้สึกเป็นเจ้าของและการจัดการตนเอง ทั้งสองความสัมพันธ์นี้ถูกเสริมแรงด้วยภาวะผู้นำท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ และถูกส่งผ่านด้วยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งช่วยแปลงกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ การสร้างเครือข่าย และการจัดการแบบมีส่วนร่วม ไปสู่ผลลัพธ์ด้านความมั่นคงและความยืดหยุ่นของชุมชนอย่างยั่งยืน ข้อค้นพบดังกล่าวจึงสนับสนุนสมมติฐานเชิงทฤษฎีว่าการบูรณาการ “ศักยภาพประชาชน-เครือข่ายความร่วมมือ-การจัดการมีส่วนร่วม” ภายใต้กรอบ SEP และบทบาทผู้นำที่เข้มแข็ง จะยกระดับความเข้มแข็งของชุมชนและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของเทศบาลตำบลดงสมบูรณ์ได้อย่างมีนัยสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ได้นำไปสู่การค้นพบองค์ความรู้สำคัญที่มีคุณค่า ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้หลายประการ โดยเฉพาะในบริบทของการพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประการแรก คือ แนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Development) ได้รับการพิสูจน์ว่ามีความเหมาะสมอย่างยิ่งในบริบทของเทศบาลตำบลดงสมบูรณ์ เพราะประชาชนไม่ใช่เพียงผู้รับบริการจากรัฐ แต่มีบทบาทเป็น “เจ้าของ” การพัฒนาอย่างแท้จริง การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้แสดงความเห็น วางแผน และติดตามผล เป็นการสร้างพลังจากภายในที่ทำให้การพัฒนามีความ มั่นคง และมีทิศทางที่ตอบโจทย์ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง

ประการที่สอง คือ บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างเทศบาลกับประชาชน ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เข้าใจปัญหา และสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ และเกิดความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชน ความสัมพันธ์นี้เป็นรากฐานของ “ทุนทางสังคม” ที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและการร่วมมือกันในระยะยาว

ประการที่สาม คือ การบูรณาการทรัพยากรและความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถของเทศบาลในการประสานเครือข่ายและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การทำงาน

ร่วมกับหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชนไม่เพียงแต่เพิ่มองค์ความรู้ให้กับชุมชน แต่ยังช่วยขยายโอกาสและสร้างการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น ประการที่สี่ คือ การเสริมสร้างศักยภาพภายในของชุมชนผ่านการฝึกอบรมอาชีพ การสร้างกลุ่มอาชีพ และแหล่งเรียนรู้ ทำให้ประชาชนมีทักษะในการประกอบอาชีพ การจัดการตนเอง และการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นกลไกสำคัญที่สะท้อนถึงพลังภายในของชุมชนที่สามารถยืนหยัดได้โดยไม่ต้องพึ่งพาทภายนอกมากเกินไป

ประการสุดท้าย คือ ความสำคัญของการมีแผนพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนและยืดหยุ่น ชุมชนสามารถกำหนดเป้าหมายของตนเองโดยไม่ถูกกำหนดจากส่วนกลางเพียงฝ่ายเดียว อันแสดงถึงภาพสะท้อนของการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง (Decentralization) ที่ไม่เพียงสร้างความภาคภูมิใจให้คนในชุมชน แต่ยังเป็นต้นแบบ ของ “การพัฒนาแบบยั่งยืน” ที่เกิดจากฐานรากของสังคม

กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นที่ประสบผลสำเร็จ หากยังสามารถนำไปปรับใช้หรือพัฒนาเป็น “ต้นแบบ” (Model) สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในด้านการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วม การบูรณาการเครือข่าย และการพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานของบริบทท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สรุป

สรุปได้ว่าเทศบาลตำบลงสมบุญมีแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็น การร่วมวางแผน ตลอดจนการติดตามและประเมินผล ผ่านกระบวนการประชาคมและการประชุมกลุ่มย่อย รวมถึงการส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนในฐานะตัวแทนของประชาชนที่สามารถสะท้อนปัญหาและความต้องการของพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเทศบาลยังได้ดำเนินโครงการต่าง ๆ ตามแผนพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งเน้นด้านการพัฒนาอาชีพ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมด้านการศึกษาและสุขภาพ พร้อมทั้งบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อให้การพัฒนาเกิดผลอย่างครอบคลุมและยั่งยืน รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนก็เป็นอีกหนึ่งกระบวนการสำคัญที่เทศบาลให้ความสำคัญ โดยมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบใน 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน เช่น การจัดอบรมอาชีพและพัฒนาทักษะผู้นำ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ และการจัดการชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางของการพัฒนา โดยพบว่าองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ได้แก่ การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการประสานงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนในวงกว้าง การจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างยั่งยืน และการพึ่งพาตนเองโดยมีแผนพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ศักยภาพภายในชุมชน และการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลงสมบุญ พบว่ามีจุดแข็งหลายประการ แต่ก็ยังมีประเด็นที่ควรปรับปรุง เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรอย่างเพียงพอ ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรอย่างเหมาะสมให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้เต็มประสิทธิภาพ ลดภาระของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และเพิ่มความคล่องตัวในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในการวางแผน การตัดสินใจ และการประเมินผล เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและความเป็นเจ้าของร่วมกัน

3) กำหนดแนวทางพัฒนาแบบบูรณาการ ภาครัฐควรส่งเสริมให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อลดความซ้ำซ้อนของโครงการ และเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

4) พัฒนาทุนทางสังคมในชุมชน ควรมีนโยบายที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างทุนทางสังคม เช่น ความเชื่อมั่น การไว้วางใจ และความร่วมมือของประชาชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดเวทีหรือประชุมรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเป็นประจำ เพื่อให้ชาวบ้านได้สะท้อนปัญหาและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาในแบบที่ตนต้องการจริง ๆ

2) พัฒนาเจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชน ควรมีการอบรมและพัฒนาทักษะของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและผู้นำชุมชนในด้านการบริหาร การสื่อสาร และการประสานงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและการประสานประโยชน์กับประชาชน

3) สร้างเวทีการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน เทศบาลควรส่งเสริมให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือเวทีภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความรู้และพลังชุมชนจากภายใน

4) พัฒนาโครงการตามความต้องการของชุมชน ควรมีการสำรวจความต้องการของประชาชนก่อนวางแผนและดำเนินโครงการต่าง ๆ ให้ตอบโจทย์ความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างแท้จริง พร้อมมีการติดตามผลและประเมินร่วมกับประชาชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่อื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อหาแนวทางพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

2) ควรศึกษาเจาะลึกการมีส่วนร่วมของกลุ่มเปราะบาง เช่น เยาวชน ผู้สูงอายุ หรือสตรี เพื่อออกแบบแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละกลุ่ม

3) ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคม (Social Capital) กับความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน เพื่อเสริมสร้างแนวคิดและเครื่องมือการพัฒนาในระยะยาว

4) ควรมีการวิจัยติดตามผลกระทบของนโยบายและโครงการพัฒนาชุมชนในระยะยาว เพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์เชิงคุณภาพที่ส่งผลต่อชีวิตประชาชนอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

กฤษฎา บุญชัย. (2562). จากป่าชุมชนสู่ป่าพลเมือง: บทเรียนและยุทธศาสตร์การเปลี่ยนผ่านการจัดการป่าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารวิจัยสังคม*, 42(1), 123–154.

- ปณณทัต บนขุนทด. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตำบลอิสาน อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น*, 6(2), 149–160.
- พุทธินันต์ ภาคเจริญ. (2565). แนวทางการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านไปสู่ความยั่งยืนในบริบทของสังคมเมือง: กรณีศึกษา หมู่บ้านดงยาง หมู่ที่ 12 ตำบลสวนกล้วย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวัจชัย เทียงฟูวงศ์. (2564). การจัดการเมืองน่าอยู่ กรณีศึกษา เทศบาลเมืองพนัสนิคม อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. (วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา การพัฒนาสังคมและการพัฒนาชุมชน). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรายุทธ คชพงศ์, บุญโชค บุญมี, และ ธนัสภา โรจนตระกูล. (2563). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่นในภาวะการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 5(2), 85–96.
- หทัยชนก คะตะสมบุญ. (2563). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอไกรภพ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 8(3), 807–818.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560–2564*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543–571.
- Friedmann, J. (1992). *Empowerment: The politics of alternative development*. Oxford: Blackwell.
- McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology*, 14(1), 6–23.
- United Nations. (1971). *Popular participation in decision making for development*. New York: United Nations.
- Zimmerman, M. A. (2000). Empowerment theory: Psychological, organizational, and community levels of analysis. In J. Rappaport & E. Seidman (Eds.), *Handbook of community psychology* (pp. 43–63). Kluwer Academic Publishers. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-4193-6_2
- In Rappaport, J., & Seidman, E. (Eds.), (2000). *Handbook of Community Psychology*. New York: Kluwer Academic/Plenum.